

การปะทะกันของแนวคิดอุดมการณ์สมัยใหม่
ในงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ทาสยุคโบราณ

Ideological Polemics in the
Historiography of Ancient Slavery

ทัตสภา อุมะวิชนี

Tassapa Umavijani

นักศึกษาระดับปริญญาโท

สาขา Military History and Strategic Studies

University of Reading

บทคัดย่อ

ในแวดวงวิชาการประวัติศาสตร์โบราณ ประเด็นการศึกษาเรื่องทาสและการบังคับใช้แรงงานมนุษย์ (Slavery and Servile Systems) เป็นกรณีศึกษาที่มีข้อขัดแย้งถกเถียงค่อนข้างสูง (Polemical Field) อันเป็นผลมาจากทฤษฎีวิเคราะห์ทางศีลธรรมสมัยใหม่ที่ให้คุณค่ากับเสรีภาพ และชีวิตมนุษย์ที่มุ่งเขียนประวัติศาสตร์ด้วยน้ำเสียงและการนำเสนอกล่าวโทษความโหดร้ายทารุณของระบบทาสในยุคโบราณ ซึ่งสวนทางกับกรอบการอธิบายแบบบริบทยุคโบราณ (Antiquarianism) หรือ “โบราณนิยม” (ผู้เขียน) ว่าระบบกำลังคนในรูปของแรงงานทาสนั้นมีความสำคัญยิ่งต่อพัฒนาการและการสร้างสรรค์อารยธรรมมนุษย์ในยุคโบราณโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มอารยธรรมกรีก-โรมัน (Greco-Roman Civilization) อันเป็นทั้งอัตลักษณ์และพื้นฐานความเจริญของอารยธรรมตะวันตก จากการปะทะกันทางทัศนคติและศีลธรรมนี้ ยังผลให้เกิดระเบียบวิธีการศึกษาตลอดจนการนิพนธ์ประวัติศาสตร์ทาสโบราณ บนพื้นฐานของค่านิยมทางศีลธรรมอุดมการณ์ที่หลากหลายเรื่อยมา บทความชิ้นนี้จะทำการศึกษาพัฒนาการและปัจจัยแวดล้อมขององค์ความรู้ประวัติศาสตร์โบราณกลุ่มนี้ เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของการโต้แย้งทางประวัติศาสตร์ยุคโบราณในประเด็นการศึกษาที่มีความขัดแย้งสูงในหมู่นักประวัติศาสตร์สมัยใหม่

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์โบราณ, ระบบทาส, อารยธรรมกรีก-โรมัน

Abstract

In ancient historiography, Slavery and Servile system is an intensively polemical field due to modern ethical aspects that value liberty and rights of man that seek to denounce the cruelty of ancient slavery.

On the contrary, the antiquarian historians contradicted such aspects by suggesting that slavery was a crucial contributing factor towards the rise of the Classical Civilization, the Greco-Roman Civilization that would become the identity and the basis for the Western Civilization.

Thereby, variety of approaches, methodologies, narratives-and, more importantly, ideologies amassed the historiography of ancient slavery, elucidating various ethical debates based on different norms and moral predilections since then. This article shall examine the development of these polemical ideologies, from the very beginning of the historiography on this subject.

Keywords: Ancient historiography, servile system, Greco-Roman Civilization

1. เกริ่นนำ

ระบบทาส (Slavery) คือการบังคับใช้แรงงาน (Compulsive Labor) ของบุคคลที่ตกอยู่ในสถานะต่ำกว่าในสังคม และถูกลดทอนสถานภาพจนถึงขั้นต่ำกว่ามนุษย์โดยถูกระบุในทางกฎหมายว่าเป็นทรัพย์สิน (Chattel/Property) ได้อาณัติการถือครองของบุคคลอื่น ไร้ซึ่งอิสรภาพและถูกใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ กักขังอยู่ตลอดเวลา ทาสยังถูกใช้แรงงานอย่างหนักจนเจ็บป่วย บาดเจ็บพิการตลอดจนตกเป็นเหยื่อการประทุษร้ายจนถึงแก่ความตายได้โดยนายทาสในกรณีที่ทาสนั้นมีฐานะเป็นทรัพย์สินสมบัติ

รูปแบบการบังคับใช้แรงงานเช่นนี้มีอยู่คู่สังคมมนุษย์มาอย่างยาวนาน โดยมีแบบแผนในการจัดการที่แตกต่างกันไปตามแต่ยุคสมัย และบริบทของสังคมทาสนั้นๆ ดังนั้นระบบทาสและการได้มาซึ่งทาสด้วยวิธีการต่างๆ ทั้งในรูปของเชลยศึก การล่าจับกุมและลักพาตัวบุคคลมาใช้แรงงาน ตลอดจนการซื้อขายทั้งปวง ล้วนเป็นการกดขี่ทำร้ายเป็นภัยคุกคามต่อมนุษย์ด้วยกันทั้งสิ้น การเขียนประวัติศาสตร์ต่อประเด็นเรื่องทาสจึงเป็นงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่มีความขัดแย้งสูง (Polemical Historiography) เช่นเดียวกับประเด็นศึกษาทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ที่มีพื้นฐานอยู่บนความขัดแย้งและการต่อสู้กันทางอัตลักษณ์และอุดมการณ์ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ศึกสงคราม และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ชาตินิยมหรือประวัติศาสตร์เพศสภาพ เพราะการคุกคามและการต่อสู้ก่อให้เกิดกระบวนการที่คนทั้งหลายโต้ตอบกันและการโต้เถียง

(Debates) อยู่สูงบนพื้นฐานทางอคติ และไม่มีข้อยกเว้นแม้ในกรณีของงานเขียนประวัติศาสตร์ที่ศึกษาระบบทาสในยุคโบราณ (Ancient Slavery) ที่มีขึ้นในห้วงเวลาและบริบททางสังคมที่แตกต่างไปจากสังคมสมัยใหม่อยู่มาก ก็ไม่พ้นที่จะเป็นประเด็นการศึกษาในพันธะประวัติศาสตร์ที่มีการถกเถียงโต้แย้งกันอย่างรุนแรงภายใต้ทหระณะทางอุดมการณ์ของนักวิชาการผู้ศึกษากลุ่มต่างๆ ที่มีมุมมองต่อประเด็นศึกษาที่ขัดแย้งกันเรื่อยมา

2. ยุคภูมิธรรม กระแสการเลิกทาส และแนวคิดสมัยใหม่

การศึกษาระบบทาสยุคโบราณ ในแวดวงประวัติศาสตร์โบราณและยุคคลาสสิก (Ancient and Classical History) มิได้เกิดขึ้นในรูปของการศึกษาแบบ “โบราณนิยม” (Antiquarianism) อันเป็นการศึกษาที่ให้คุณค่ากับศิลปะ วัฒนธรรม วรรณกรรมปรัชญาต่างๆ ตลอดจนเทววิทยาและประวัติศาสตร์ ในยุคโบราณ โดยเฉพาะในอารยธรรมกรีก-โรมัน การศึกษาเชิงโบราณนิยมนี้ แพร่หลายขึ้นในหมู่นักมนุษยนิยม (Humanists) และนักประวัติศาสตร์ ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการในคริสต์ศตวรรษที่ 15

งานศึกษาประวัติศาสตร์ทาสในยุคโบราณนี้เป็นผลมาจากความขัดแย้งด้านแนวคิดทัศนคติทางศีลธรรมและการให้นิยามต่อบัจจัยที่สร้างความเจริญก้าวหน้า (Progress) แก่สังคมมนุษย์ ซึ่งปะทุขึ้นภายใต้บริบทความขัดแย้งจากอิทธิพลของขบวนการเคลื่อนไหวเลิกทาส (Abolition Movement) ซึ่งเริ่มมีในคริสต์

ศตวรรษที่ 16 โดยมีแนวคิดทางศีลธรรมแบบคริสเตียนซึ่งมุ่งกล่าวโทษการบังคับใช้แรงงานทาส ว่าเป็นการกระทำที่โหดร้ายทารุณและไม่เป็นคริสเตียน (Un-Christian Brutality) ประกอบกับแนวคิด “สิทธิศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์” (The Rights of Man) ในยุคต่อมาจนกลายเป็นกระแสต่อต้านการกดขี่ใช้แรงงานทาส ทั้งในยุโรป สหรัฐอเมริกาและในดินแดนอาณานิคมต่างๆ โดยขบวนการเลิกทาสนี้ได้ส่งเสริมสิทธิพลเพิ่มพูนขึ้นอย่างต่อเนื่องในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19 โดยเฉพาะในสมัยยุคภูมิธรรม (Enlightenment) ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจต่างๆ ที่อาศัยแรงงานทาส ไม่ว่าจะเป็น ไร่ฝ้าย ไร่ยาสูบ ไร่อ้อยและเหมืองสินแร่ ต้องยกเลิกการใช้แรงงานทาสและปลดปล่อยแรงงานเหล่านี้เป็นอิสระ

ครั้นในปี 1793 การปะทะกันทางทฤษฎีอุดมการณ์ครั้งแรกในการศึกษาทาสในยุคโบราณก็บังเกิดขึ้น เมื่อนักปรัชญามนุษยนิยมชาวเยอรมัน วิลเฮล์ม วอน ฮัมโบลต์ (Wilhelm von Humboldt) ได้ประพันธ์บทความวิชาการ “ว่าด้วยการศึกษาในยุคโบราณ โดยเน้นศึกษาพวกกรีก” (On the Study of Antiquity and of the Greeks in Particular) โดยงานชิ้นนี้กล่าวอภิปรายถึงพัฒนาการของศักยภาพแห่งมนุษยชาติ ซึ่งเน้นกรณีศึกษาพวกบุคลิกลักษณะเฉพาะของผองชนชาวกรีกโบราณ อันเป็นปัจจัยให้พวกกรีกนั้นมีความก้าวหน้าทางความคิดเห็นของกลุ่มชาติพันธุ์ในยุคนั้น

ฮัมโบลต์ ได้แสดงทฤษฎีนโยบายนี้ให้ความชอบธรรมแก่ระบบแรงงานทาสของพวกกรีก ว่าการที่พวกกรีกมีกำลังคนในรูปของทาสคอยใช้แรงงานต่างๆ ให้นั้น ช่วยให้เสรีชนชาวกรีกมี

เวลาในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมจนบังเกิดความก้าวหน้า พวกเขากรีกโบราณสามารถคิดอ่านศึกษาปรัชญา ทำการทดลองศึกษาทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมเทคโนโลยี แข่งขันเกมส์กีฬา ต่างๆ ตลอดจนสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะ วัฒนธรรมออกมามากมาย อันเป็นมรดกทางอารยธรรมอันทรงคุณค่าแก่โลกตะวันตกในยุคต่อมา เขาเห็นว่าความก้าวหน้าของอารยธรรมกรีกโบราณที่แผ่กว้างไปสู่ความเจริญของโลกตะวันตกนี้จึงต้องอาศัยแรงงานทาสในการขับเคลื่อน¹ มุมมองต่อระบบทาสโบราณในเชิงบวกของฮัมโบลต์นี้ ได้กลายเป็นกรอบการอธิบายต่อบริบทสังคมทาสในยุคโบราณในรูปของ “ความจำเป็นเฉพาะบริบท” (Contextual Necessity) ของสังคมยุคโบราณที่ต้องอาศัยแรงงานทาสในการสร้างสรรค์อารยธรรมนั่นเอง คำอธิบายเช่นนี้กลายมาเป็นแบบแผนแก่นักประวัติศาสตร์ ที่มีพรศนะต่อระบบทาสยุคโบราณลักษณะเดียวกันในยุคต่อมา

ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ก็ปรากฏนักปราชญ์และโบราณนิยมนยุคคลาสสิก อีกรายนั้นคืออาร์โนลด์ เฮอร์มานน์ ลุดวิก ฮีเรน (Arnold Hermann Ludwig Heeren) ที่แสดงพรศนะของตนต่อระบบทาสโบราณของพวกเขากรีกในทิศทางเดียวกับฮัมโบลต์ในงาน *Reflections on the Politics of Ancient Greece* ซึ่งเขียนขึ้นในปี 1824 ว่า

¹ Joseph Vogt, *Ancient Slavery and the Ideal of Man*, trans. Thomas Wiedemann, (Oxford: Basil Blackwell, 1974), 170-171.

“การกล่าวโทษต่อความโหดร้ายต่างๆ
ที่คนในปัจจุบันใช้กล่าวโทษโจมตีระบบ
ทาสนั้นก็ย่อมรวมไปถึงการใช้แรงงานทาส
ของพวกเขากรีกโบราณด้วย แต่ก็มีอาจปฏิเสธ
ได้เช่นกันว่าหากสังคมมนุษย์ปราศจากแรง
งานทาสเหล่านี้แล้วไซ้ วัฒนธรรมของ
ชนชั้นปกครองแห่งกรีกก็ไม่อาจจะมีพัฒนา
การเจริญขึ้นมาดังที่เห็น...และมนุษยชาติ
ก็ได้รับคุณูปการอย่างมหาศาล จากผลพวง
แห่งความเจริญทางอารยธรรมของพวกเขา
กรีกนี้”²

อีเรนนั้นเห็นว่าศิลปะและวัฒนธรรมของชนชั้นสูงผู้
ปกครองตลอดจนประชากรกลุ่มต่างๆ ที่ประสบความสำเร็จใน
การสร้างสรรคความเจริญทั้งในด้านความคิดและศิลปะต่างต้อง
อาศัย “เวลาว่าง” (Leisure) โดยอ้างข้อสังเกตของนักปราชญ์
อริสโตเติล (Aristotle) ว่า “ในรัฐที่มีการปกครองจัดการเป็นอย่างดี
ดีนั้นประชากรทั่วไปจำเป็นต้องมีเวลาว่างอย่างเพียงพอซึ่งปัจจัยจาก
การมีทาสในครอบครองก็ส่งผลต่อเวลาว่างอันมีค่านี้ ซึ่งในแต่ละ
รัฐก็ล้วนมีระบบในการกำกับจัดการที่แตกต่างกันไป”

² M.I. Finley, *Ancient Slavery and Modern Ideology*, (New York: Penguin Books 1983), 12.

การใช้แรงงานทาสช่วยให้อิชนชั้นสูงในสังคมกรีกมีเวลาเพียงพอในการศึกษาและสั่งสมองค์ความรู้สติปัญญา จนนำไปสู่เจริญทางอารยธรรมในที่สุด³ ในงานของฮีเรนทีนนี้ เป็นอีกครั้งที่กรอบการอธิบาย “ความจำเป็นเฉพาะบริบท” ถูกนำมาใช้อธิบายปกป้องและแก้ต่างแก่สังคมทาสโบราณ

เป็นที่ชัดเจนว่าทั้งฮัมโบล์ด และฮีเรนทีนต่างพยายามให้คำอธิบายแก้ต่างและสร้างความชอบธรรมแก่ระบบทาสโบราณ โดยอาศัย “ความจำเป็นเฉพาะบริบท” ที่ยังผลให้เกิดความเจริญนี้ ชัดแย้งกับแนวคิดกระแสหลักจากเหล่าขบวนการเลิกทาสที่กล่าวโทษระบบทาสว่าโหดร้ายทารุณ โดยความสัมพันธ์ระหว่างความจำเป็นในการใช้ระบบทาสในการสร้างความก้าวหน้าของอารยธรรมมนุษย์ในยุคโบราณนี้ กลายเป็นข้อโต้แย้งที่มีน้ำหนักในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้มุมมองจากบริบทเฉพาะของยุคสมัยโบราณมาเป็นหลักในการอธิบายว่ามีความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานทาสในการสร้างความเจริญให้แก่อารยธรรมมนุษย์ โดยพยายามมองบริบทของสังคมทาสโบราณแยกออกจากสังคมทาสในยุคสมัยอื่นๆ ฮีเรนพยายามใช้ความสัมพันธ์ทางบริบทนี้ชี้ว่าแม้ในปัจจุบันจะมีการโจมตีการใช้แรงงานทาสซึ่งก็อาจรวมไปถึงระบบทาสในยุคกรีกโบราณด้วย แต่ในทางกลับกันก็เป็นไปได้ยากที่จะอธิบายสภาพการณ์ของระบบทาสกรีกโบราณ

³ Arnold Heeren, *Reflections on the politics of Ancient Greece*, trans. George Bancroft, (Boston: Cummings, Hilliard, 1824), 191.

ว่าเป็นเช่นไร⁴

กระแสโต้แย้งการอธิบายแบบ “ความจำเป็นเฉพาะบริบท” นี้ริเริ่มขึ้นโดย นักปราชญ์และนักประวัติศาสตร์ชาวฝรั่งเศสนาม อองรี วอลล์ (Henri Wallon) วอลล์เป็นสมาชิกขบวนการต่อต้านระบบแรงงานทาส โดยเขาได้ตีพิมพ์งานศึกษาทางประวัติศาสตร์ระบบทาสขึ้นสำคัญชิ้นแรก “*Histoire de l’esclavage dans l’antiquité*” ออกมาสามเล่มด้วยกัน งานของวอลล์ชิ้นนี้อาศัยหลักฐานชิ้นต้นทั้งในรูปของวรรณกรรมโบราณและเอกสารทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยการทาส⁵

งานชิ้นนี้เน้นศึกษาระบบทาสในสังคมกรีกโบราณมุ่งศึกษาจุดกำเนิดและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องระหว่างเสรีภาพทางการเมืองกับระบบทาส วอลล์ให้ทฤษฎีว่าในยุครุ่งเรืองของเอเธนส์แรงงานเสรีนั้นมีความสำคัญแม้ระบบทาสจะมีอยู่โดยทั่วไป อีกทั้งยังบรรยายถึงวิธีการที่พวกกรีกแสวงหาแรงงานทาสมา สถานภาพทางสังคมของทาสในครัวเรือน ตลอดจนกระบวนการในการปลดปล่อยทาส อีกทั้งอธิบายปรากฏการณ์เหล่านี้ โดยอาศัยทฤษฎีทางสังคมมาประกอบ เขาโจมตีระบบทาสว่าเป็นสาเหตุของความเสื่อมทรามของรัฐ หากได้มีคุณูปการแต่อย่างใด เพราะการใช้แรงงานทาสบ่อนทำลายศีลธรรมของประชากรในสังคม

⁴ Ibid., 191.

⁵ Finley, *Ancient Slavery and Modern Ideology*, 13.

โดยเฉพาะแรงงานเสรีอันเป็นหัวใจสำคัญของรัฐและเสรีภาพทางการเมืองชาวเอเธนส์⁶

ในงานของวัลลงนี้ เป็นครั้งแรกที่ระบบทาสโบราณถูกกล่าวโทษว่าเป็นสถาบันอัน “ชั่วร้าย” ในงานประวัติศาสตร์โบราณ วัลลงปฏิเสธความจำเป็นเชิงบริบทต่อสังคมทาส ที่อัมโบล์ดและอีเรนกล่าวอ้าง ทั้งยังใช้หลักศาสนามาพิจารณาและชี้ว่าทาสนั้นเป็นสิ่งชั่วร้ายและละเมิดหลักธรรมของคริสต์ศาสนาอย่างที่สุด⁷ ตลอดจนสรรเสริญคริสต์ศาสนา โดยอ้างถึงคุณูปการในการปลดปล่อยสังคมทาสว่าศาสนาคริสต์ประกอบกับลัทธิสโตอิก (Stoics) ที่มีแนวคิดว่าด้วยภราดรภาพในหมู่มนุษย์ (Brotherhood of Man) เป็นสองเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อระบบทาสในจักรวรรดิโรมัน โดยคริสต์ศาสนา นี้ได้สร้างหลักความเท่าเทียมกันในบรรดามนุษย์ในสายตาของพระเป็นเจ้า และผลักดันให้เกิดการปลดปล่อยทาส (Manumission)⁸ ให้เป็นไท

ดังนั้นในมุมมองของวัลลงคริสต์ศาสนาจึงเป็นเหตุให้ระบบทาสที่กดขี่เพื่อนมนุษย์ในจักรวรรดิโรมันต้องคลี่คลายเสื่อมสลายลง จากทฤษฎีแบบคริสเตียนของวัลลงนี้ จะเห็นได้ถึงอิทธิพลของหลักอุดมคติของคริสต์ศาสนาอันเป็นแนวคิดชั้นนำพื้นฐานของขบวนการเลิกทาสยุคต้นๆ ที่ถือกำเนิดขึ้นในศตวรรษที่ 16 ซึ่งขัด

⁶ Vogt, *Ancient Slavery and the Ideal of Man*, 173-174.

⁷ Finley, *Ancient Slavery and Modern Ideology*, 14.

⁸ Vogt, *Ancient Slavery and the Ideal of Man*, 174.

แย้งกับทฤษฎีความจำเป็นของทาสในบริบทโลกโบราณที่อีกฝ่ายเห็นว่ามีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์ โดยออร์ลันโด แพตเตอร์สัน (Orlando Patterson) นักประวัติศาสตร์ในทศวรรษหลังจำแนกระบุว่าแนวคิดของวัลลงนี้เป็น “ประวัติศาสตร์นิพนธ์ทาสศึกษาดั้งเดิม” (Genuine Historiography of Slavery Study) ที่มีแบบแผนคำอธิบายว่าระบบทาสนั้นเป็นสถาบันซึ่งทำยที่สุดแล้วจะถูกแทรกแซงด้วยหลักธรรมจากพระคัมภีร์เก่า (Old Testament) และหลักเทววิทยาของนักบุญปอล (Pauline Theology) ของคริสต์ศาสนา แบบดั้งเดิมจนนำไปสู่การปลดปล่อยทาส⁹

วัลลงเชื่อมโยงหลักธรรมร่วมสมัยของคริสต์ศาสนาในยุคของตน ว่าเป็นคริสต์ศาสนาแบบเดียวกับคริสเตียนในจักรวรรดิโรมันโบราณซึ่งได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์ของลัทธิสโตอิกที่เชื่อในภราดรภาพแห่งมนุษย์ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว แนวคิดเรื่องเสรีภาพและความเท่าเทียมกันไม่ปรากฏอยู่ในแนวคิดและหลักธรรมของคริสต์ศาสนาในยุคจักรวรรดิโรมันแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะคริสต์ศาสนาในยุคแรกๆ ไม่เคยกลายมาเป็นองค์กรหรือกลุ่มขบวนการที่ต่อต้านการมีทาสในสังคมโรมันเลย ด้วยเพราะระบบความเชื่อดั้งเดิมของคริสต์ศาสนามีได้มีหลักแนวคิดเกี่ยวกับความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในทางโลก หากแต่เป็นการจัดลำดับชั้นทางสังคมอย่างเป็นระบบแบบแผนเด็ดขาดที่แบ่งแยกผู้มีอำนาจ

⁹ Orlando Patterson, 'Slavery', *Ann.Rev.Soc.* 3 (1977), 408.

ปกครองที่เหนือกว่ากับผู้ที่ต้องตกอยู่ใต้อำนาจอันเป็นผลมาจากความเชื่อเรื่องบาปดั้งเดิม (Original Sin) ที่มนุษย์ล้วนมีและต้องชดใช้ด้วยความลำบากยากเข็ญในโลก ดังนั้น วัลลงนั้นมีความเป็น “นักเลิกทาสผู้มากอคติแห่งยุค” (Abolitionist prejudice of the time) ในมุมมองของ ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์โบราณรุ่นหลังเช่น เวสเตอร์แมน (William L. Westerman)¹⁰

3. นักประวัติศาสตร์สังคมนิยมมาร์กซิสต์ และนักโบราณนิยม ศตวรรษที่ 20

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 และต้นศตวรรษที่ 20 อุดมการณ์แนวคิดต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการนิพนธ์ประวัติศาสตร์ทาสยุคโบราณยังคงเต็มไปด้วยข้อถกเถียงที่ขัดแย้งกัน หนึ่งในนั้นที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งนี้คือแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจการเมือง-สังคมนิยมวัตถุนิยมมาร์กซิสต์ (Marxist) แนวคิดสายมาร์กซิสต์นั้นยังรากอยู่บนพื้นฐานของประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบเฮเกเลียน (Hegelian) นั่นคือกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่มีขั้นตอน (History with Process) นักคิดสายมาร์กซิสต์พิจารณาประวัติศาสตร์ว่าเป็น “การต่อสู้ทางชนชั้น” (Class Struggles) ภายใต “ระบบรูป

¹⁰ William. L. Westermann, *The Slave Systems of Greek and Roman Antiquity*, (Philadelphia: The American Philosophical Society, 1955), 151.

แบบการผลิต” (Modes of Production) และความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations) ระหว่างผู้ถือครองทุนและปัจจัยการผลิตต่างๆ กับฝ่ายผู้ใช้แรงงาน (Labors) หรือชนชั้นกรรมาชีพผู้ไร้ซึ่งทุนปัจจัย (Proletariats)

นักคิดมาร์กซิสต์เห็นว่าความสัมพันธ์ทางสังคมเช่นนี้คือการเอารัดเอาเปรียบและคุกคามกดขี่ โดยผู้ถือครองปัจจัยการผลิตนั้นเป็นนายทุนกระทำต่อฝ่ายชนชั้นกรรมาชีพที่ใช้แรงงานโดยสภาพเช่นนี้เปลี่ยนแปลงไปตามพัฒนาการของการถือครองซึ่งทุนและการแบ่งแยกแรงงานในบริบทสังคมนั้นๆ¹¹ ดังนั้นประวัติศาสตร์คือความขัดแย้งในรูปของการต่อสู้ทางชนชั้นที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องโดยในกระบวนการทางประวัติศาสตร์นี้สังคมทาสนั้นถือกำเนิดขึ้นภายหลังกระบวนการ “การแบ่งแยกแรงงาน” (Division of Labors) ที่เกิดขึ้นในสมัยก่อนเกิดระบบทุนนิยม (Pre-Capitalism) อันเป็น “การต่อสู้ทางชนชั้น” อีกรูปแบบหนึ่งในบริบทการผลิตของโลกโบราณโดยพิจารณาว่าสังคมทาสนั้นคือส่วนหนึ่งของ “รูปแบบที่สอง” ของการแบ่งแยกแรงงานยุคโบราณที่มีการจัดการทรัพย์สินของสาธารณะและของรัฐ (Ancient Communal and State Property)¹²

ในการอภิปรายประวัติศาสตร์แบบมาร์กซิสต์นี้ ระบบทาส

¹¹ Karl Marx, *The German Ideology including Theses on Feuerbach and Introduction to the Critique of Political Economy* (Prometheus: Prometheus Books, 1998), 38.

¹² Ibid., 39.

คือการกดขี่เอารัดเอาเปรียบมนุษย์ด้วยกันภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยกรอบการมองเช่นนี้ การตีความของมาร์กซิสต์ต่อระบบทาสนั้นก็ไม่พ้นบริบทความความขัดแย้งทางชนชั้นนั่นเอง อย่างไรก็ตามในงานของทั้งมาร์กซ์และเอนเกลก็ยังไม่ปรากฏทฤษฎีในการอธิบายสังคมทาสอย่างเป็นระบบแต่อย่างใด แม้จะมีการอภิปรายกล่าวถึงระบบทาสปรากฏในงานของทั้งคู่อยู่มากก็ตามที่¹³

ในข้อเขียนเหล่านี้ ตัวอย่างที่ชัดเจนประการหนึ่งของทวรรคนะ นักคิดสายมาร์กซิสต์คืองานของฟรีดริช เอนเกล (Friedrich Engels) “กำเนิดครอบครัว ทรัพย์สินส่วนบุคคลและรัฐ” (*Origin of the Family, Private Property, and the State*) ได้รับการตีพิมพ์เป็นครั้งแรกในปี 1884 ในงานชิ้นนี้เอนเกลได้อธิบายถึงเงื่อนไขความสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมกรีก เอเธนส์และโรมัน โดยพิจารณาบทบาทหน้าที่ของทาสในฐานะหน่วยการผลิตและสถาบันทาส ตลอดจนสภาพทางเศรษฐกิจที่บีบคั้นให้ลูกหนี้ในสังคมกรีกจำต้องขายบุตรหลายของตนเป็นทาส¹⁴ โดยเอนเกลประมาณระบบทาสเอเธนส์ว่าเป็นสาเหตุสำคัญของความถดถอยเสื่อมโทรมของสังคมอะธีเนียนส์ด้วย เพราะการใช้แรงงานทาสทำให้แรงงานเสรีต้องว่างงานจนเกิดเป็นปัญหาสังคม¹⁵

¹³ Patterson 1977, 410.

¹⁴ Frederick Engels, *The Origin of the Family, Private Property and the State*, (<http://www.marxists.org/archive/marx/works/1884/origin-family/>), Accessed 24 December 2011.

¹⁵ Engels, *The Origin*.

แนวคิดการต่อสู้ทางชนชั้นกระแสมาร์กซิสต์นั้นมีอคติสูง โดยธรรมชาติบนพื้นฐานของหลักอุดมการณ์ การลุกฮือขึ้นปฏิวัติของชนชั้นแรงงานก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่นักประวัติศาสตร์สายมาร์กซิสต์ให้ความสนใจและเป็นแรงบันดาลใจในกระบวนทรรศน์ของพวกเขา ดังนั้นการลุกฮือก่อการปฏิวัติของพวกเขาในยุคโบราณซึ่งปะทุขึ้นหลายครั้งในประวัติศาสตร์โรมัน ถูกพวกนักประวัติศาสตร์มาร์กซิสต์มองว่าเป็นการเคลื่อนไหวของชนชั้นกรรมาชีพในยุคโบราณ¹⁶

นอกจากนี้นักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้ยังปฏิเสธบทบาทของคริสต์ศาสนาที่ยุติการระบบทาสในยุคโบราณโดยในงานเรื่อง *"Il tramonto della schiavitù nel mondo antico"* ของ นักประวัติศาสตร์สายมาร์กซิสต์ชาวอิตาลี เอตโตเร คิคคอตติ (Ettore Ciccotti) ที่ตีพิมพ์ออกมาเมื่อปี 1899 ในงานชิ้นนี้ คิคคอตติเสนอทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งมีเนื้อหาว่าการเปลี่ยนของโครงสร้างระบบสังคมโรมันในช่วงปลายสมัยจักรวรรดิทำให้สังคมโรมันมีชนชั้นเพียงสองชนชั้นเหลืออยู่นั่นคือชนชั้นนายทุน (Capitalists) และชนชั้นกรรมาชีพ (Proletariats) นำไปสู่การสลายตัวของสังคมทาส และก่อให้เกิดสังคมศักดินาพิวต์ลภายใต้กลุ่มอำนาจเจ้าท้องถิ่นเรียกว่าโคโลนัส (Colonus) ในกระบวนการณ์นี้คริสต์ศาสนาก็ได้มีบทบาทใดๆ ต่อกลไกการเปลี่ยนแปลงและล่มสลายของจักรวรรดิโรมันที่พังทลายไปพร้อม

¹⁶ Vogt, *Ancient Slavery and the Ideal of Man*, 176-177.

กับสังคมทาส¹⁷ จะเห็นได้ชัดว่าภายใต้ทฤษฎีและโลกทัศน์ทางชนชั้นของนักประวัติศาสตร์มาร์กซิสต์นั้นพวกเขาทาสในยุคโบราณคือลักษณะในอุดมคติของ “ชนชั้นกรรมาชีพโบราณ” (Ancient Proletariats) ที่มีความคล้ายคลึงกับชนชั้นแรงงานกรรมาชีพในยุคปัจจุบันที่มีแนวโน้มที่จะตกเป็นเหยื่อการกดขี่เอารัดเอาเปรียบซึ่งยังผลกระตุ้นให้เกิดการปฏิวัติทางชนชั้น (Class Revolution) นั่นเอง

จากงานของพวกมาร์กซิสต์นี้จะเห็นได้ว่าทฤษฎีและรูปแบบการบรรยายของนักวิชาการประวัติศาสตร์กลุ่มนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความขัดแย้ง ซึ่งอุดมการณ์ทางประวัติศาสตร์ว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นนี้ถูกตอบโต้โดยนักประวัติศาสตร์เยอรมันสายโบราณนิยม (Antiquarianism Historians) ที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งมุมมองแบบความจำเป็นเชิงบริบทในการตีความและสร้างความชอบธรรมแก่การใช้ทาสในยุคโบราณโดยเพิ่มรูปแบบการบรรยายและหลักเหตุผลเข้าไปเป็นอันมาก นักประวัติศาสตร์กลุ่มนี้นำโดย เอ็ดเวิร์ด เมเยอร์ (Eduard Meyer) ได้เขียนงานศึกษาประวัติศาสตร์ทาสยุคโบราณ “*Die Sklaverei Im Altertum*” ซึ่งตีพิมพ์ออกมาในปี 1898 ในงานชิ้นนี้เมเยอร์แสดงทฤษฎีต่อระบบทาสโบราณโดยใช้มุมมองแบบสมัยใหม่ในการตีความ (Modernist Interpretation) ด้วยการเปรียบเทียบคุณภาพความเป็นอยู่ของทาสยุคโบราณกับแรงงานในอุตสาหกรรม เมเยอร์พิจารณาเห็นว่าแรงงานจากสอง

¹⁷ Ibid., 177-178.

ยุคนี้มีความคล้ายคลึงกันในหลายๆ กรณีด้วยกัน โดยแรงงานทาสโบราณนั้นสามารถถูกปลดปล่อยให้เป็นอิสระชนได้เช่นเดียวกับที่แรงงานอุตสาหกรรมในปัจจุบันเองก็สามารถสะสมทุนทรัพย์จนมั่งคั่งมีฐานะขึ้นได้เช่นกัน¹⁸ โดยเมเยอร์เห็นว่าแรงงานในปัจจุบันนั้นแท้ที่จริงคือระบบทาสอย่าง “เบา” (Mild Form of Slavery)

หลังจากการตีความแบบปัจจุบันที่สุดโต่งของเมเยอร์ต่อสภาพชีวิตทาสยุคโบราณ นักประวัติศาสตร์อเมริกัน วิลเลียม แอล. เวสเตอร์มานน์ (William L. Westermann) ก็ได้ศึกษาประเด็นประวัติศาสตร์เรื่องทาสโบราณนี้ในงาน “ระบบทาสของกรีกและโรมันโบราณ” (*The Slave System of Greek and Roman Antiquity*) ตีพิมพ์ในปี 1955 งานศึกษาประวัติศาสตร์ทาสที่ครอบคลุมยุคโบราณอย่างกว้างขวางชิ้นนี้ เวสเตอร์มานน์ได้มุ่งนำเสนอข้อเท็จจริงที่ได้จากการค้นคว้าและวิพากษ์หลักฐานต่างๆ ตลอดจนนำเสนอในเชิงกำเนิดและพัฒนาการเปลี่ยนผ่านของระบบทาสโบราณเป็นหลัก โดยมีเนื้อหาเริ่มต้นย้อนกลับไปถึงยุคสำริดหรือสมัยโฮเมอร์ (Homeric Age) เรื่อยมาจนถึงการล่มสลายของจักรวรรดิโรมันตะวันตก ในฐานะนักประวัติศาสตร์โบราณนิยมเช่นเดียวกับเมเยอร์ที่มุ่งเสนอบริบทเฉพาะของสังคมทาสแห่งยุคคลาสสิกโบราณ เวสเตอร์มานน์มีทรรศนะต่อระบบทาสโบราณที่สอดคล้องกับเมเยอร์ในแง่ของความจำเป็นในเชิงบริบทและเงื่อนไขของสังคมในยุคนั้นว่า “ทั้งสถานภาพของทาสและ

¹⁸ Finley, *Ancient Slavery and Modern Ideology*, 47.

นายทาส ต่างอยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงหรือเปลี่ยนแปลง
ได้”¹⁹

กระนั้นก็ดี ข้อโต้แย้งที่น่าสนใจประการหนึ่งในงานของ
เวสเตอร์มานน์ชิ้นนี้คือทฤษฎะที่ปฏิเสธบทบาทของคริสต์ศาสนา
ในการยุติระบบทาสในช่วงปลายจักรวรรดิโรมัน โดยให้เหตุผลว่า
แนวคิดดั้งเดิมของคริสต์ศาสนานั้นการตกเป็นทาสและความ
ลำบากยากเข็ญทั้งหลายบนโลกคือการลงทัณฑ์ที่มนุษย์ต้อง
เผชิญจาก “บาปดั้งเดิมต่อพระเป็นเจ้า”²⁰ ดังนั้นแนวคิดเรื่องบาป
ดั้งเดิมของคริสต์ศาสนา จึงอธิบายให้ความชอบธรรมแก่การมี
ทาสและการตกเป็นทาสไปโดยปริยาย ว่าเป็นการลงโทษอันศักดิ์
สิทธิ์โดยพระเป็นเจ้า (Divine Punishment) ยิ่งไปกว่านั้นคริสต์
จักรในชวงจักรวรรดิโรมันตอนปลายยังผ่อนปรนและปรับตัวเอง
ให้สอดคล้องเรื่อยไปจนถึงสนับสนุนระบบทาสเสียเอง ด้วยการ
ออกกฎหมายมิให้ลูกหนี้หรือทาสหนีเข้าไปอาศัยอยู่ในโบสถ์ ทั้งยัง
ยืดหยุ่นให้ทาสเข้าสู่สำนักโบสถ์ได้หากเจ้านายนั้นยินยอมอนุญาต
จึงมิได้เป็นการต่อต้านระบบทาสอย่างจริงจังแต่อย่างใด²¹ ยิ่งไป
กว่านั้นคริสต์จักรในยุคนี้ยังแสวงหาแรงงานทาสเสียเองด้วยการ
ไถ่ถอนทาสมารับใช้ในสังกัดโบสถ์ตนเสียเองอีกด้วย²²

¹⁹ Westermann, *The Slave Systems of Greek and Roman Antiquity*, 1.

²⁰ Ibid., 157-158.

²¹ Ibid., 158-159.

²² Ibid., 154.

เวสเทอร์มานน์ยังโจมตีการตีความบทบาทของคริสต์ศาสนาต่อการเลิกทาสในยุคโบราณของวัลลงว่าการที่พวกคริสเตียนปฏิบัติตามหลักคริสต์ศาสนาด้วยการไม่ยึดติดในทรัพย์สินสมบัติของตนโดยขายทรัพย์สินสมบัติทิ้งและบริจาคเงินที่ได้แก่ผู้ยากไร้ว่าเป็นการปลดปล่อยทาสรูปแบบหนึ่งเพราะทาสคือทรัพย์สินสมบัติที่ย่อมได้รับการไถ่ถอนให้เป็นไท เพื่อเป็นทานบริจาค ในประเด็นนี้เวสเทอร์มานน์แย้งว่าแท้จริงแล้วการขายทรัพย์สินสมบัติดังกล่าวคือการขายต่อทาสไปยังนายใหม่นั้นเอง²³ นั่นเอง

เวสเทอร์มานน์เห็นว่าคริสต์ศาสนามีได้มีบทบาทสำคัญแต่อย่างใด หากแต่เป็นเพียงศาสนาใหม่ที่มีขั้นตอนพิธีกรรมผ่อนปรนต่อระบบแรงงานทาสที่มีอยู่แต่เดิมในสังคมโรมัน และผสมผสานเข้ากับปรัชญาที่เชื่อในความเท่าเทียมกันเป็นภราดรภาพของมนุษย์ที่มีอยู่ก่อนหน้านั้นคือลัทธิสโตอิก และก็มีได้มีส่วนร่วมในการปลดปล่อยทาสครั้งสำคัญเลยในยุคเดียวกันนี้ ทั้งยังมุ่งปรับตนเองให้สอดคล้องกับระบบเสียมากกว่า ดังนั้นศาสนาคริสต์ต้องใช้เวลาอีกหลายศตวรรษในการพัฒนาปรับเปลี่ยนรูปแบบแนวคิดและหลักธรรมที่ยังผลให้คริสต์ศาสนากลายเป็นกลุ่มนิกายย่อยๆ ที่ออกเดินทางเผยแผ่ศาสนาแบบมิชชันนารี จนท้ายที่สุดได้ผันตัวมาเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวต่อต้านระบบทาส²⁴ จึงหาใช่คริสต์ศาสนาในยุคโรมันที่ปรับตัวอยู่ร่วมกับระบบทาสในจักรวรรดิโรมันแต่

²³ Ibid., 153v.

²⁴ Ibid., 161-162.

อย่างไร

จากทั้งงานของฝ่ายซ้ายเช่น คิคอตติ และฝ่ายโบราณนิยมเช่น เวสเทอร์มานน์ จะเห็นได้ว่านักประวัติศาสตร์ในยุคหลังต่างปฏิเสธแนวคิดของนักเลิกลาสรุ่นบุกเบิกว่าคริสต์ศาสนามีคุณูปการในการทำให้ระบบสังคมทาสในยุคโบราณต้องพบกับจุดจบ ดังนั้นคริสต์ศาสนาที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อการต่อต้านและการเลิกลาสนับแต่ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมาจึงมิได้มีบทบาทแต่อย่างใดต่อการไถ่ถอนทาสหรือสร้างความเสื่อมถอยแก่ระบบทาสในบริบทสังคมโบราณ ดังนั้นผลจากการค้นคว้าและศึกษาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ของยุคคลาสสิกโบราณได้แสดงชัดและเป็นที่ยอมรับโดยกว้างขวางว่าคริสเตียนในยุคโรมันนั้นไม่ผู้จะเป็น “นักเลิกลาสน” เท่าใดนักผิดกับคริสตชนแห่งยุคหลังที่เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการเลิกลาสนอย่างจริงจัง

การต่อสู้ช่วงชิงบนพื้นฐานทางทฤษฎีอุดมการณ์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ทาสยุคโบราณยังคงดำเนินต่อไป ภายใต้บริบทของสงครามเย็น อันเป็นอีกสมัยที่อุดมการณ์ทางการเมืองมีการปะทะกันอย่างรุนแรง จากงานของ เนล มัคคีออน (Niall MacKenzie) สำนักที่ศึกษาประวัติศาสตร์ทาสยุคโบราณนั้นได้แตกออกเป็นสามสายด้วยกัน อันได้แก่ สำนักเสรีนิยมอังกฤษ-อเมริกัน (Liberal Anglophones) กลุ่มมาร์กซิสต์เดิมฝั่งยุโรปตะวันออก (Eastern Europe Marxist Orthodoxies) และโครงการศึกษาวิจัยระบบทาสยุคโบราณ (*Forschungen zur antiken Sklaverei*) สถาบันไมนซ์ (Mainz) ประเทศเยอรมนีตะวันตกซึ่งเป็นกลุ่มชาวอนุรักษนิยม ทั้งสามสำนักนี้ล้วนแข่งขันและเป็นอริต่อกันในการ

ศึกษาประเด็นทาสโบราณ²⁵

กลุ่มสำนักไมนซ์แห่งฝ่ายขวาอนุรักษนิยมเยอรมัน โจเซฟ ฟอกต์ ได้ศึกษาสังคมทาสกรีก-โรมัน โดยในงาน “ระบบทาสโบราณและคติของความเป็นมนุษย์” (*Ancient Slavery and the Ideal of Man*) ตีพิมพ์ออกมาในปี 1965 ในงานศึกษาทาสโบราณชิ้นนี้ฟอกต์มุ่งใช้มุมมองแบบมนุษยศาสตร์เป็นหลักในการศึกษาทาสยุคโบราณ โดยแสดงทรรศนะในทางบวก (ที่ค่อนข้างจะแก้ต่าง) ต่อระบบทาสในยุควิทยายุคซึ่งก็คล้ายคลึงกับบรรดานักประวัติศาสตร์เยอรมันยุคก่อนหน้าตน

ฟอกต์มีทรรศนะปกป้องและแก้ต่างแก่ระบบทาสโบราณอย่างชัดเจนโดยมองข้ามความทารุณโหดร้ายและการกดขี่มนุษย์ด้วยกันที่ตกเป็นทาสในสังคมทาสโบราณอย่างสิ้นเชิง ด้วยการพยายามแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นเชิงบริบทในยุคนั้นที่สังคมจะต้องครอบครองแรงงานทาสไว้ช่วยประกอบกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือนและระบบเศรษฐกิจ เขาเห็นว่าระบบทาสนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมโบราณ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วนำมาซึ่งความคิดวิพากษ์การตลอดจนปรัชญาที่ก้าวหน้า ด้วยเพราะแรงงานทาสช่วยให้ชนชั้นปกครองและประชากรกลุ่มอื่นๆ มีโอกาสสร้างผลผลิตทางวัฒนธรรมเหล่านี้ขึ้นมา โดยฟอกต์ ได้ยืนยันอย่างชัดเจนว่า “ระบบทาสและการสูญเสียคุณค่าความเป็นมนุษย์นั้น เป็นส่วน

²⁵ Niall McKeown, *The Invention of Ancient Slavery?*, (London: Duckworth, 2007), 30-31.

หนึ่งของการสละสังเวยที่จำเป็นต่อความสำเร็จก้าวหน้า”²⁶

ในฐานะนักประวัติศาสตร์โบราณนิยมฟอกต์ยังศึกษาประวัติศาสตร์ทาสในเชิงหน้าที่นิยม (Functionalist Approach)²⁷ โดยอธิบายให้เห็นว่าสังคมในยุคโบราณดำรงอยู่อย่างเป็นระบบแบบแผนภายใต้การทำตามหน้าที่ซึ่งถูกกำหนดไว้อย่างไร โดยได้ใช้ความพยายามเป็นอย่างมากในการสอดแทรกเนื้อหาในเชิงบวกลงไปประวัติศาสตร์ทาสโบราณด้วยการมุ่งเน้น “คุณค่าทางศีลธรรมอันสูงส่ง” อันเป็นบุคลิกของผู้คนที่ตกอยู่ในสถานภาพทาสได้อาณัติเจ้านายที่มีความนบนอบซื่อสัตย์ต่อเจ้าของอันเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์น่าชื่นชมในสายเขา โดยฟอกต์ใช้หลักฐานลายลักษณ์อักษรในรูปของบทละครกรีกที่สะท้อนแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดอารมณ์และ “ความเป็นมนุษย์” ของบรรดาทาสในงานของเหล่าวีกรีกโบราณ²⁸

นอกจากนี้ฟอกต์ยังเป็นนักประวัติศาสตร์โบราณนิยมที่มุ่งศึกษาแนวคิดโลกอุดมคติยูโทเปียของพวกกรีกและหนังสือ *รัฐศาสตร์ว่าด้วยสาธารณรัฐ (The Republic)* ของเพลโตเพื่อใช้ยืนยันว่าแม้ในแนวคิดสังคมอุดมคติหรือยูโทเปีย (Utopia) ของพวกกรีกโบราณก็ยังคงมีการใช้แรงงานทาส หากได้เป็นระบบแรงงานที่ถูกตั้งข้อรังเกียจหรือปฏิเสธแต่อย่างใด²⁹ จากทรรศนะเหล่า

²⁶ Vogt, *Ancient Slavery and the Ideal of Man*, 25.

²⁷ McKeown, *The Invention of Ancient Slavery?*, 32.

²⁸ McKeown 2007, 32.

²⁹ Vogt, *Ancient Slavery and the Ideal of Man*, 26-37.

นี้จะเห็นได้ว่าฟอกต์ทั้งพยายามแก้ต่างและให้ความชอบธรรมแก่ระบบทาสโบราณกระทั่งสรรเสริญสังคมทาสอีกด้วย

นอกเหนือจากการศึกษาโดยเน้นหลักฐานข้อมูลจากวรรณกรรมโบราณแล้ว ฟอกต์ยังชื่นชม “คุณค่าความเป็นมนุษย์” ในแง่มุมอื่นๆ ที่ปรากฏในระบบทาสอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างทาสกับเจ้านายนับตั้งแต่เกิดจนตายโดยมุ่งแสดงถึง “ลักษณะในทางบวก” ของรูปการกดขี่ในบริบทยุคโบราณนี้ โดยเน้นกรณีศึกษาของชีวิตทาสครัวเรือน เช่นทาสที่เป็นแม่นมแก่บุตรหลานของเจ้านายพวกตนซึ่งฟอกต์ชื่นชมเป็นพิเศษว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดสนิทสนมผูกพันกันประหนึ่งมารดากับบุตร³⁰ เช่นเดียวกับทาสที่มีบทบาทหน้าที่อื่นๆ ในสังคมกรีก-โรมัน เช่นทาสที่มีการศึกษามารับหน้าที่ครูสอนหนังสือ ตลอดจนทาสผู้ซื่อสัตย์ที่พร้อมเสี่ยงชีวิตเข้าต่อสู้เพื่อปกป้องนายของตนเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ที่คับขัน³¹ โดยฟอกต์พิจารณาโดยรวมว่าความสัมพันธ์เหล่านี้คือมิตรภาพที่พึงปรากฏได้แม้ในบริบทสังคมทาส³² โดยเห็นว่าคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงนั้นมีชัยเหนือการบังคับกดขี่ โดยท้ายที่สุดแล้วทั้งทาสในสังคมโบราณก็ได้กลายสภาพมาเป็นมิตรสหายและหุ้นส่วนทางสังคมของเสรีชน³³

³⁰ Ibid., 105-109.

³¹ Ibid., 129-145.

³² Ibid., 109-114.

³³ Ibid., 120.

ฟอกต์ยังแสดงทรรศนะโต้แย้งพวกนักประวัติศาสตร์สายมาร์กซิสต์โดยชี้ว่าแรงงานทาสนั้นไม่มีสำนึกทางชนชั้นดังที่พวกนักประวัติศาสตร์ฝ่ายซ้ายพยายามกล่าวอ้าง ทั้งยังเห็นว่าการที่พวกนักประวัติศาสตร์สำนักมาร์กซิสต์ตีความกบฏทาสในยุคโบราณว่าเป็นการปฏิวัติและเคลื่อนไหวของชนชั้นกรรมาชีพนั้นไม่เป็นความจริงด้วย เพราะประชากรทาสในยุคนั้นมิได้มีสำนึกทางชนชั้น ทั้งยังแตกแยกจากกันไม่ว่าจะในแง่ของสังกัดเผ่าและวัฒนธรรม ภายใต้การตกเป็นทาสนี้ สงครามกบฏทาสนั้นจึงไม่ใช่การลุกฮือปฏิวัติทางชนชั้น หากแต่เป็นเพียงช่องโหว่จากทาสที่หนีมารวมกัน จนผนึกกำลังเป็นกองกำลังขนาดใหญ่ตามพื้นที่ชนบทประชากรทาสที่หนีจากนายนั้นมักกระจัดกระจายและตั้งตนเป็นกองกำลังก่ออาชญากรรมต่างๆ เป็นปกติวิสัยอยู่แล้ว ซึ่งหากพูดถึงการปฏิวัติทางสังคมที่นักวิชาการฝ่ายซ้ายหมกมุ่นแล้ว การพังครืนพินาศลงของจักรวรรดิโรมันที่บรรดาอนารยชนอันเป็น “ชนชั้นไร้ ปัจจัยการผลิตจากรอบนอก” (External Proletariats) ต่างหากที่ก่อให้เกิดการ “ปฏิวัติทางชนชั้น” และทำลายล้างจักรวรรดิโรมันลงพร้อมๆ กับนำความเปลี่ยนแปลงผ่านมาสู่ระบบแรงงานทาส อย่างแท้จริง³⁴

ด้วยความที่ฟอกต์เป็นหนึ่งในนักวิชาการอดีตสมาชิกพรรคนาซีในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งโดยมากต้องโทษถูกขับออกจากแวดวงวิชาการ ฟอกต์จึงชำระชื่อเสียงตนเองด้วยการเข้าร่วมกับพรรคคริสเตียนเดโมแครต (Christian Democrat) และหันไปเชิดชู

³⁴ Ibid., 83-92.

คุณธรรมของคริสต์ศาสนา อันมีส่วนช่วยผ่อนปรนระบบทาสในสังคมโรมันมิให้โหดร้ายทารุณจนเกินไป ด้วยความเชื่อในคริสต์ศาสนาที่เชื่อว่ามนุษย์ทั้งปวงล้วนเป็นทาสของพระเป็นเจ้าบังเกิดหลักคุณธรรมของการอุทิศตัวไม่สำคัญตน (Selflessness) ในหมู่ชนทั้งปวงไม่ว่าจะเป็นทาสหรืออิสรชน³⁵

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่าฟอกต์มีทัศนคติที่สืบทอดอย่างต่อเนื่องมาจากนักประวัติศาสตร์สายมนุษยนิยม-โบราณนิยมชาวเยอรมันที่มองระบบทาสว่าเป็นปัจจัยสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคม อันเป็น “ความจำเป็นเฉพาะบริบท” ต่อความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรมมนุษย์ในยุคโบราณ ดังนั้นการกดขี่ประชากรบางกลุ่มเป็นทาสจึงเป็นการเสียสละที่คุ้มค่าต่อคุณูปการความเจริญที่ได้มานั่นเอง

4. นักประวัติศาสตร์สายอังกฤษ-อเมริกัน กับทฤษฎี “ความตายทางสังคม”

เพื่อเป็นการโต้แย้งประวัติศาสตร์ทาสโบราณแบบ “แก้ต่าง” ของสำนักไมนซ์ นักประวัติศาสตร์โบราณสายอังกฤษ-อเมริกัน (Anglophones) นำโดยนักประวัติศาสตร์อเมริกันที่มีทรรศนะแบบสังคมนิยม โมเสส ฟินลีย์ (M.I. Finley) ผู้ได้นิพนธ์ “ประวัติศาสตร์

³⁵ Ibid., 146-169.

ทาสโบราณ กับแนวคิดสมัยใหม่” (*Ancient Slavery and Modern Ideology*) งานประวัติศาสตร์ทาสยุคโบราณคลาสสิกชิ้นสำคัญตีพิมพ์ในปี 1980 ในผลงานชิ้นนี้ฟินลีย์ให้นิยามสังคมกรีกและโรมันว่าเป็นสังคมทาส (Slave Societies) อันเป็นสังคมที่อาศัยกำลังคนจากแรงงานบังคับของทาสที่อยู่ในสถานะ “ทรัพย์สินสมบัติ” (Chattel) ฟินลีย์ได้ตอบโต้ทฤษฎีของเมเยอร์และฟอกต์ว่าทาสในยุคโบราณนั้นตกอยู่ในสถานภาพของทรัพย์สินสมบัติ (Property) โดยบรรดาทาสนั้นคือ “คนนอก” ที่ถูกตัดขาดจากสาขาหลักสังคมและถูกตราหน้าอย่างสิ้นเชิง (Deracinated Outsiders) และตกอยู่ใต้อำนาจของการเบียดเบียนของนายทาสประหนึ่งทรัพย์สิน โดยจากหลักฐานตัวบทกฎหมายของโรมันมีการระบุโดยชัดเจนว่าทาสนั้นคือโดมิเนียม (*dominium*) หรือทรัพย์สินสมบัติของบุคคลอื่นมิใช่บุคคลที่ร้ายกว่านั้นคือทาสมักถูกใช้งานจนตายถูกสังหารทิ้งเช่นเดียวกับเจ้าของม้ากระทำต่อม้าใช้ของพวกเขาตนเอง³⁶

ดังนั้นมุมมองการ “ลดทอนความเป็นมนุษย์” (Dehumanizing) ของฟินลีย์ต่อการใช้งานทาสนี้จึงเป็นข้อโต้แย้งที่มีน้ำหนักเป็นอย่างยิ่ง ฟินลีย์ยังโจมตีการอธิบายของเมเยอร์ว่าเป็นการมองข้ามความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่นายทาสนั้นมีสิทธิอำนาจเหนือกว่าทาสในบังคับของตนโดยเบียดเบียนเด็ดขาดแต่ฝ่ายเดียว (Unilateral Authority)³⁷ ด้วยเหตุนี้ความลำบากยากแค้นของชนชั้น

³⁶ Finley, *Ancient Slavery and Modern Ideology*, 73-75.

³⁷ Ibid., 74.

แรงงานในปัจจุบันจึงไม่อาจเปรียบเทียบได้กับความทุกข์ทรมานของพวกทาสในยุคโบราณดังที่เมเยอร์พยายามเสนอแตกต่างให้

พินลีย์ยังโต้เถียงแนวคิดของฟอกตีในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างทาสกับนาย โดยแย้งว่าทาสที่ซื้อสัตย์นั้นแท้ที่จริงคือบุคคลที่สูญเสียอัตลักษณ์และความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งพยายามแสวงหาที่อยู่ทางสังคมและความผูกพันทางจิตวิทยาภายใต้สถานการณ์ที่ตกเป็นทาส³⁸ ซึ่งถือว่าเป็นสภาพการณ์ปกติของมนุษย์ที่ตกอยู่ในสภาพถูกบีบบังคับเช่นนี้ พินลีย์โจมตีมุมมองทางบวกต่อระบบทาสของฟอกตีในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างแม่มนทาสกับบุตรหลานของนายทาส โดยชี้ว่าหลักจิตวิทยาความสัมพันธ์ในปัจจุบันนั้นไม่สามารถใช้กับบริบทโลกโบราณได้ เพราะสังคมทาสโบราณนั้นเป็นสังคมอดีตโบราณที่ตัดขาดจากบริบทปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง จึงไม่อาจทำการวิเคราะห์พิจารณาได้โดยตรงแต่อย่างใด³⁹ พินลีย์ยังไม่ยอมรับบทบาทของคริสต์ศาสนาว่ามีส่วนช่วยทำให้ระบบทาสโบราณต้องเสื่อมถอยคลาญตัวลง โดยใช้หลักฐานบันทึกในปลายจักรวรรดิโรมันว่าฝ่ายศาสนจักรคริสเตียนนั้นสั่งห้ามมิให้มีการไถ่ถอนทาสที่ตนเป็นผู้ถือครอง⁴⁰

จากการโต้แย้งที่รุนแรงของพินลีย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานภาพความเป็น “ทรัพย์สินสมบัติ” หรือ การถูก “ลดทอนความเป็น

³⁸ Ibid., 104.

³⁹ Ibid., 107-108.

⁴⁰ Ibid., 127-128.

มนุษย์” ของพวกทาสนี้ ได้กลายมาเป็นการกล่าวโทษที่รุนแรงต่อระบบทาสเหนือพรรคคนะแก้ต่างในรูปของ “ความจำเป็นเชิงบริบท” ของฝ่ายนักประวัติศาสตร์สายมนุษยนิยมว่า ระบบทาสนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรมมนุษย์ สถานภาพของทาสที่พินลีย์นิยามคำจำกัดความคือ “คนนอกที่ถูกตัดขาดจากสวาทแหกฏาติ” ในสังคมที่แปลกแยก ปราศจากเครือสัจญาติและถูกจำกัดออกจากสถานภาพทางกฎหมายโดยสิ้นเชิง พินลีย์ชี้ว่าแม้ระบบครอบครวัในหมู่ทาสก็แทบไม่มีอยู่ ด้วยเพราะแม้มีการพยายามให้ทาสสมสู่กันเพื่อผลิตประชากรเพิ่ม แต่ก็มิใช่การสร้างสถาบันครอบครวั เพราะทาสเหล่านี้สามารถถูกพรากจากกันจากการขายซื้อขายเปลี่ยนมือเจ้าของไปยังนายทาสคนใหม่ได้โดยง่าย⁴¹

งานศึกษาชิ้นต่อมาที่พิจารณาถึงสภาพตกเป็นเหยื่อของประชากรทาสนี้จะถูกขยายผลในงานของออร์ลันด์ แพตเตอร์สัน (Orlando Patterson) โดยแพตเตอร์สันได้ผลิตงานวิจัยระบบทาสในเชิงลึกยิ่งกว่างานของพินลีย์ที่ชี้ว่าพวกทาสนั้นอยู่ในสถานภาพ “คนนอก” (Outsiders)⁴² โดยอธิบายสถานะของทาสในลักษณะนี้ว่าเป็น “การแปลกแยกโดยกำเนิด” (Natal Alienation)

⁴¹ Ibid., 75-76.

⁴² Orlando Patterson, *Slavery and Social Death: A Comparative Study*, (Massachusetts: Harvard University Press, 1982), 7.

แพตเทอร์สันผู้เป็นทั้งนักประวัติศาสตร์และนักสังคมวิทยา ได้ตีพิมพ์งานศึกษาสังคมทาสในวงกว้างในหลายบริบทยุคสมัย และภูมิภาค งาน “ทาสและความตายทางสังคม” (*Slavery and Social Death*) ของเขาตีพิมพ์ออกมาในปี 1982 ในงานศึกษาที่มีความครอบคลุมกว้างขวางยิ่งขึ้นนี้ แพตเทอร์สันได้เสนอทฤษฎี “ความตายทางสังคม” (Social Death) ว่าเป็นสภาพการณ์ที่ปรากฏโดยทั่วไปในหมู่ทาสในทุกยุคทุกสมัย ซึ่งทฤษฎีของแพตเทอร์สันนี้ได้เสริมแนวคิดการลดทอนความเป็นมนุษย์และสถานภาพเป็นสมบัติของทาสที่พินลีย์เสนอมาก่อน เป็นการกล่าวโทษว่าการมีทาสนั้นเป็นสิ่ง “ชั่วร้าย” อย่างชัดเจนทั้งในแง่ของสถาบันและระบบ

แพตเทอร์สันได้ให้คำจำกัดความต่อระบบทาสว่าเป็นสิ่งชั่วร้ายในกรอบทฤษฎีที่กว้างขวางยิ่งกว่า โดยระบบแรงงานทาสได้ก่อให้เกิดภาวะการณ์อันเลวร้ายที่เรียกว่า “ความตายทางสังคม” (Social Death) ต่อเหยื่อผู้ตกเป็นทาส กล่าวคือ “ความตายทางสังคม” นี้คือสภาวะ “ตายทั้งเป็น” เสมือนเซลล์ที่ต้องโทษประหารที่ยังไม่ถูกสังหารทิ้ง (Suspended Death) แพตเทอร์สันพิจารณาว่าบุคคลผู้ตกเป็นทาสนั้นจะถูกแบ่งแยกโดดเดี่ยวจากสังคม สูญเสียสายสัมพันธ์ทางสังคมใดๆ และถูกคุมขังใช้แรงงานอยู่ในสังคมของศัตรูที่จับกุมคุมขังพวกตนอยู่ ดังนั้นสภาวะเช่นนี้จึงเป็นเสมือนสภาพจนตรอกถูกทอดทิ้งทางสังคม (Social Limbo) ถูกตัดขาดและทำลายอัตลักษณ์ตัวตน ทั้งยังถอนรากถอนโคนจากเครือสังคญาติและครอบครัว อันถือเป็นต้นสังกัดที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ในทุกสังคม โดยเฉพาะในสังคมโบราณ เมื่ออยู่ใต้อาณัติ

ของผู้ล่าจับกุมหรือนายทาสนี้⁴³ พวกทาสยังต้องทนทรมานกับการใช้กำลังประทุษร้ายบังคับขู่เข็ญซ้ำแล้วซ้ำเล่า อันเป็นรูปแบบการควบคุมด้วยความรุนแรง (Violent Domination) ที่บุคคลซึ่งถูกทำให้แปลกแยกและไร้เกียรติศักดิ์ศรีในสถานะความเป็นทาสของสังคมนั้นๆ ต้องเผชิญ⁴⁴ ดังนั้นพวกทาสนั้นคือบุคคลที่ถูกทำลายสถานภาพทางสังคมลงอย่างย่อยยับภายใต้ภาวะ “ความตายทางสังคม” นี่เป็นการโจมตีและแสดงถึงความชั่วร้ายของระบบทาสที่ทำลายมนุษยทั้งในทางกายภาพและตัวตนศักดิ์ศรีนั่นเอง

แพตเทอร์สันได้ศึกษาบริบทของสังคมทาสโบราณว่า ภาวะ “ความตายทางสังคม” นี้ปรากฏในรูปของการ “คุกคามก้าวร้าว” (Intrusive Mode of Social Death) ที่ดึงเอาพวกทาสที่เป็นประชากรต่างถิ่นเข้าอยู่ในดินแดนที่พวกตนแปลกแยก ซึ่งในอีกแง่หนึ่งพวกทาสนั้นคือ “ศัตรูจากภายนอกสังคม” (External Enemies) ที่ถูกล่าจับกุมตัวมาบังคับใช้แรงงานในสังคมของพวกกรีก-โรมันนั่นเอง โดยหลักฐานการใช้ภาษาต่อบุคคลที่เป็นทาสเป็นลักษณะการ “ก้าวร้าวตีตรา” ว่าสถานภาพบุคคลของผู้ตกเป็นทาสนั้น “เสมือนตายแล้ว” (*Pro Nullo*) นอกจากนี้ในงานบทละครสุขนาฏกรรม (Comedy) ของกวีโรมันเช่น เพลตัส (Plautus) และเทเรนซ์ (Terence) ก็ปรากฏว่าตัวละครที่เป็นทาสนั้นได้ชื่อว่าเป็นผู้ไร้ซึ่งบิดาและปิตุภูมิบ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าทาสในยุค

⁴³ Ibid., 38-39.

⁴⁴ Ibid., 13.

โบราณนั้นอยู่ในสถานภาพสิ้นชีวิตทางสังคมภายใต้สังคมที่แปลกแยกและกดขี่พวกตนอยู่นั่นเอง⁴⁵

แพตเทอร์สันยังมีความเห็นตรงกันข้ามกับฟอกต์ที่พยายามเสนอคุณลักษณะเชิงบวกในความเป็นมนุษย์ของพวกทาสในสังคมโบราณ ด้วยการแย้งว่าทาสนั้นคือบุคคลที่ตกอยู่ในสภาพปราศจากเกียรติยศศักดิ์ศรี ทั้งนี้เพราะทาสคือทรัพย์สินสมบัติของประชากรในชุมชน จึงไม่มีทางที่บุคคลในสถานภาพนั้นจะเกิดมีสำนึกหรือความรู้สึกหวงแหนและต้องการปกป้องสถานภาพทางสังคมอันเป็นที่มาของเกียรติและศักดิ์ศรีของตน และแม้ว่าทาสจะได้รับเกียรติชื่นชม แต่ด้วยความที่ทาสนั้นเป็นสมบัติของบุคคลอื่นในสังคมที่แปลกแยกจากตน จึงไม่ใช่ว่าการมีเกียรติที่เกิดจากเจตจำนงเสรีและความสำนึกในศักดิ์ศรีของตัวเอง นอกจากนี้ แพตเทอร์สันยังเสียดสีแนวคิดที่ว่าทาสนั้นได้รับเกียรติจากสังคมรอบข้างว่า แม้แต่ไว้ในอินเดียก็สามารถมีเกียรติยศได้หากสังคมรอบข้างยกยอบูชา⁴⁶

ยิ่งไปกว่านั้นแพตเทอร์สันยังมุ่งเน้นว่าทาสในสังคมโบราณถูกพิจารณาว่าต่ำต้อยกว่ามนุษย์บุคคลปกติที่เป็นเสรีชนพลเมืองในสังคม อันจะเห็นได้จากการใช้ภาษาอธิบายสภาพความเป็นทาสในงานวรรณกรรมสุชนาฏกรรมกรีกโบราณ (Attic Comedy) ของอริสโตฟานีส (Aristophanes) และกวีกรีกร่วมสมัยรายอื่นๆ

⁴⁵ Ibid., 40.

⁴⁶ Ibid., 79-80.

ที่ต่างระบุชัดเจนว่าบุคคลที่ตกเป็นทาสนั้น มีลักษณะด้อยชั้นกว่าบุคคลปกติ โดยบรรยายว่าพวกนี้เป็นเพียง “ร่างที่ไร้ซึ่งเสรีภาพ” (Unfree Body) หรืออันดราพอด้า (*Andrapoda*) “มนุษย์ปศุสัตว์สองเท้า” (Human-footed) ที่สอดคล้องกับการใช้เรียกปศุสัตว์สี่เท้า (*Tetrapoda*) อันสัตว์เลี้ยงและทรัพย์สินสมบัติที่พวกกรีกโบราณมีไว้ครอบครอง มากกว่าที่จะเป็นมนุษย์ อันเป็นการโต้แย้งการใช้หลักฐานทางวรรณกรรมของฟอกต์ที่พยายามสอดคล้องกับทาสในระบบทาสโบราณทาสนั้นก็ยังคงมีสถานะความเป็นมนุษย์ไปโดยปริยาย⁴⁷

จากมุมมองเหล่านี้และการตีความทางภาษาที่แพตเทอร์สันใช้ศึกษาสถานภาพของทาสในสังคม จึงได้ข้อสรุปว่าระบบทาสนั้นคือการกดขี่คุกคามที่ชั่วร้ายอย่างไม่มีข้อแม้เงื่อนไขใดๆ แพตเทอร์สันยังปฏิเสธบทบาทของศาสนาคริสต์ในการผ่อนปรนและทำให้ระบบทาสต้องพบกับจุดจบอีกด้วย ทั้งนี้เพราะแนวคิดของคริสต์เรื่องการปล่อยทาสให้เป็นอิสระนั้นกำเนิดขึ้นภายหลังในคริสต์ศตวรรษที่ 7 หลังจากจักรวรรดิโรมันถึงกาลพิณาศไปแล้วมิใช่ในยุคปลายจักรวรรดิโรมัน⁴⁸ ในงานศึกษาประวัติศาสตร์สังคมทาสขึ้นนี้ แพตเทอร์สันมีทรรชนะที่ชัดเจนว่านอกจากระบบทาสจะบ่อนทำลายสถานภาพความเป็นมนุษย์แล้ว ยังตัดขาดสายใยความสัมพันธ์ทางสังคมของเหยื่อผู้ตกเป็นทาสอีกด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นความต่อเนื่องทางทรรชนะอุดมการณ์ต่อระบบทาส

⁴⁷ Ibid., 87-88.

⁴⁸ Ibid., 225.

โบราณของกลุ่มสายวิชาการอังกฤษ-อเมริกันที่ต่อต้านและกล่าวโทษระบบทาสอย่างต่อเนื่องและมุ่งคัดค้านแนวคิดที่พยายามแก้ต่างให้แก่สังคมทาสโบราณ

นักประวัติศาสตร์สายอังกฤษ-อเมริกันอีกรายที่ศึกษาประเด็นทาสยุคโบราณโดยจำกัดกรอบการศึกษาอยู่แต่เฉพาะสังคมทาสโรมัน คือ คีธ แบรดลีย์ (Keith Bradley) โดยแบรดลีย์มุ่งสะท้อนแสดง “เสียง” และความรู้สึกนึกคิดแก่ทาสยุคโบราณที่ถูกกดขี่ในอดีต ในงาน “ระบบทาสกับสังคมโรมัน” (*Slavery and Society at Rome*) ซึ่งตีพิมพ์ออกมาในปี 1994 ในงานชิ้นนี้แบรดลีย์ ได้ศึกษาระบบทาสโรมันโดยพยายามสอดแทรกความเป็น “บุคคล” (Subjects) ที่มีพลวัตและความคิดอ่านภายใต้สถานการณ์ที่บีบคั้นมากกว่าอธิบายถึงทาสในฐานะของ “วัตถุ” (Object) ที่ถูกกระทำ แบรดลีย์พยายามจำลองและสะท้อนให้เห็นว่าพวกทาสในอดีตก็มี “ปากเสียง” และผู้ศึกษาสามารถรับรู้ถึงมโนภาพวิถีชีวิต (Vocal and Visible) ที่พวกทาสต้องกลักรู้สึกกับความลำบากและการถูกกดขี่ทำร้ายได้

จากจุดมุ่งหมายของแบรดลีย์ที่พยายามทำความเข้าใจและแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ทรมานของบรรดาทาสในยุคโรมัน จึงได้จำลองเหตุการณ์ต่างๆ ในยุคนี้ขึ้นมา ลักษณะการนำเสนอของแบรดลีย์คือการแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของทาสในสังคมโรมันที่สมจริง โดยแม้จะขาดแหล่งข้อมูลประเภทบุคคลหรือบทสัมภาษณ์ที่เคยเผชิญกับการตกเป็นทาสมา (Living Informants) ซึ่งเป็นข้อมูลหลักฐานสำคัญในการเขียนประวัติศาสตร์ทาสผิวดำในสหรัฐฯ แบรดลีย์ก็ขดเชยข้อจำกัดในการใช้หลักฐาน ด้วยการอาศัย

เอกสารหลักฐานจากวรรณกรรมและบันทึกต่าง ๆ⁴⁹ และแสวงหา
ลักษณะที่คล้ายคลึงและสามารถใช้เปรียบเทียบกับกรณีความเป็น
อยู่ของทาสในยุคสมัยใหม่ เพื่อถ่ายทอดสภาพวิถีชีวิตและประสบ
การณ์ของพวกเขาในจักรวรรดิโรมันให้ได้ใกล้เคียงกับสภาพความ
เป็นจริงที่สุด

ในงานชิ้นนี้แบรดลีย์ยังบรรยายให้เห็นถึงรูปแบบการต่อ
ต้านของทาสที่ปรากฏออกมาทั้งในทางตรงและทางอ้อม นอก
เหนือไปจากการต่อสู้สังหารนายทาสหรือก่อกบฏ ไม่ว่าจะเป็นรูป
ของการลักขโมยหรือทำลายทรัพย์สินตลอดจนการฆ่าตัวตายอัน
เป็นท่าทีต่อต้านชัดเจนอันน่าจดจำของผู้เป็นนาย⁵⁰ ทั้งยังสร้าง
สถานการณ์สมมติว่าทาสในยุคโบราณหลบหนีจากนายด้วยการ
วางแผนเตรียมการ และมีเส้นทางการเดินทางหลบเลี่ยงการไล่
ล่าเช่นเดียวกับที่ทาสผิวดำในสหรัฐอเมริกาที่หลบหนีในลักษณะ
เดียวกันอย่างไร⁵¹ เรื่อยไปจนถึงชีวิตความเป็นอยู่และอาหารที่
ทาสเหล่านี้บริโภค⁵² อย่างไรก็ดีเช่นเดียวกับนักประวัติศาสตร์
กลุ่มอังกฤษ-อเมริกันรายอื่น แบรดลีย์มุ่งเน้นการบรรยายถึงการ
ประทุษร้ายทารุณกรรมและล่วงละเมิดทางเพศอย่างเหี้ยมโหดต่อ
ทาสโดยนายของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นการถูกข่มขู่ตบตีชกต่อย หวด

⁴⁹ Keith Bradley, *Slavery and Society at Rome*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1994), 7.

⁵⁰ Ibid., 111-117.

⁵¹ Ibid., 128-129.

⁵² Ibid., 81-84.

เขียนกระทำการทารุณกรรมต่างๆ จนถึงแก่ความตาย การถูกนายทาสอารมณ์ร้ายเอาปากกาที่มันัยดา หรือแม้แต่ทาสในครัวเรือนก็ปรากฏบันทึกว่าถูกนายหญิงของตนที่กำลังโกรธใช้ฟันกัดทำร้าย⁵³

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดที่มุ่งเน้นการเสนอประวัติศาสตร์ทาสโบราณโดยผ่านมุมมองของทาสที่ตนสร้างขึ้นใหม่โดยอาศัยหลักฐานมาประกอบการสะท้อนวิถีชีวิตของกลุ่มชนผู้ถูกกดขี่เหล่านั้น⁵⁴ ซึ่งเป็นชนบทการผลิตงานประวัติศาสตร์แบบเดียวกับประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง (History From Below) ของชนชั้นแรงงาน เช่นประวัติศาสตร์ของชนชั้นแรงงานของอี.พี. ทัมป์สัน (E.P. Thompson) ในช่วงทศวรรษที่ 60 งานชิ้นนี้อธิบายการต่อสู้ของชนชั้นแรงงานกรรมกรและกลุ่มลัทธิหัวรุนแรง (Radicalism) ในอังกฤษนับตั้งแต่ยุคหลังการปฏิวัติฝรั่งเศสเรื่อยไปจนถึงยุคการเคลื่อนไหวของกรรมกรชาร์ติสม์ (Chartism Movement) ในยุคทศวรรษ 1840 โดยมุ่งเน้นศึกษาว่าสำนึกทางชนชั้นและรูปแบบการต่อสู้ของประชากรกลุ่มนี้เกิดขึ้นและมีพัฒนาการดำเนินมาเช่นไร⁵⁵ ซึ่งแม้ทาสโบราณไม่มีสำนึกทางชนชั้นแต่การเขียนประวัติศาสตร์ชนชั้นคือการค้นคว้าหาตัวตนและพัฒนาการว่าประชากร

⁵³ Ibid., 28-29.

⁵⁴ McKeown, *The Invention of Ancient Slavery?*, 78.

⁵⁵ John Burrow, *A History of Histories*, (New York: Alfred A. Knopf, 2008), 459-460.

ที่ตกเป็นเหยื่อการกดขี่และแสวงหาหนทางในการต่อสู้เหล่านี้มีตัวตนและปากเสียงจากการแสดงการเคลื่อนไหวต่อต้านนั่นเอง

นอกจากนี้ แบรดลีย์ไม่เห็นว่าการคริสตศาสนามีส่วนในการเลิกทาสหรือยกระดับความเป็นอยู่ของพวกเขาแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะแนวคิดเรื่องบาปดั้งเดิมของคริสต์ศาสนาเท่ากับทำให้การตกเป็นทาสนั้นเป็นผลพวงมาจากบาปต่อพระเป็นเจ้าโดยตรง ยิ่งไปกว่านั้นความเชื่อทางศาสนาย่อมครอบงำจิตใจของทั้งนายทาสและตัวทาสเอง⁵⁶ อันถือเป็นการรักษาสถานภาพ (Status Quo) ของระบบที่กดขี่ ให้ดำรงอยู่ต่อไป นอกจากนี้แบรดลีย์ยังยอมรับแนวคิด “ความตายทางสังคม” ของแพตเทอร์สันโดยชี้ว่าพวกทาสนั้นคือบุคคลไร้อำนาจและไร้อิสรภาพ ที่ถูกทารุณกดขี่บังคับใช้แรงงานอยู่ในสังคมที่พวกตนเป็นประชากรแปลกแยก⁵⁷

งานประวัติศาสตร์ศึกษาทาสยุคโบราณในยุคโรมันโบราณของแบรดลีย์ได้แสดงถึงระเบียบวิธีใหม่ในการทำการศึกษาระเด็นทาสยุคโบราณในรูปของการจำลองและสร้างสถานการณ์วิธีชีวิตความเป็นอยู่ที่ประชากรที่ถูกเสียอิสรภาพถูกกดขี่เหล่านี้ต้องเผชิญในบริบทสังคมโบราณ อีกทั้งยังคงไว้ซึ่งทฤษฎีแบบสำนักเสรีนิยมอังกฤษ-อเมริกันที่ชี้ขาดว่าแม้ในบริบทสมัยโบราณระบบทาสก็ถือเป็นสิ่งชั่วร้ายด้วยการมุ่งแสดงหลักฐานข้อเท็จจริงอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อมุ่งประณามระบบแรงงานบังคับอันโหดร้าย

⁵⁶ Bradley, *Slavery and Society at Rome*, 151.

⁵⁷ Ibid., 76.

นี้อย่างที่สุด⁵⁸ ด้วยสำนวนน้ำเสียงและรูปแบบการบรรยายที่แสดงความคับแค้นโกรธเคืองต่อการคุกคามกดขี่มนุษย์ด้วยกันแม้จะเกิดขึ้นในยุคสมัยที่เก่าแก่ห่างไกลออกไป ยังคงเป็นทรศนะกระแสหลักในงานเขียนประวัติศาสตร์สังคมทาสในยุคโบราณของสายสำนักนี้

5. สรุป

ในฐานะประเด็นศึกษาทางประวัติศาสตร์ เรื่องทาสในยุคโบราณถูกริเริ่มการศึกษาในรูปของการต่อสู้กันทางแนวคิดอุดมคติปัจจุบันท่ามกลางกระแสการเลิกทาสในศตวรรษที่ 18 และ 19 ตลอดจนแนวคิดทางชนชั้นในศตวรรษที่ 20 โดยแม้สังคมทาสโบราณจะถูกขวางกั้นด้วยกำแพงแห่งกาลเวลาและห้วงสมัย ในการทำความเข้าใจอย่างรอบด้านก็ตาม อย่างไรก็ตามที่ชัดเจนว่าการมีทาสไม่ว่ายุคไหนสมัยใดนั้นเป็นการคุกคามเบียดเบียนที่มนุษย์กระทำต่อมนุษย์ด้วยกัน โดยคำอธิบายว่าการกดขี่เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในบริบทเฉพาะของยุคสมัยก็บังเกิดขึ้นคู่ขนานกันกับการกล่าวโทษ ผลที่ตามมาคือกรอบการศึกษาประเด็นทาสนี้กลายเป็นสนามปะทะกันระหว่างกลุ่มวิชาการที่มีทรศนะวิธีคิดตลอดจนอุดมการณ์ที่มีความแตกต่างกันมาแต่ต้นนับตั้งแต่ยุคเฟื่องฟูของขบวนการเลิกทาสที่ถือกำเนิดขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่

⁵⁸ Ibid., 179-181.

18 เรื่อยมา

จากชุดการโต้แย้งหักล้างกันของบรรดาผู้ศึกษาทำให้เกิดองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์หลาย ๆ สำนัก ต่อประเด็นเรื่องทาสนี้ จะพบว่าโดยหลักแล้วคือการเผชิญหน้ากันระหว่างกลุ่มแนวคิด “ความจำเป็นเฉพาะบริบท” ที่มุ่งตีความแสวงหาลักษณะเชิงบวกพยายามสร้างชุดคำอธิบายที่ต่างและสร้างความชอบธรรมแก่สังคมทาสยุคโบราณ กับกลุ่มที่มุ่งประณามว่าระบบทาสนั้นเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายทารุณ มุมมองว่าระบบทาสมี “ความจำเป็น” ที่ช่วยให้อารยธรรมโบราณเจริญเฟื่องฟู มีทิศทางไปในทางเดียวกันว่าทาสคือแรงงานที่ขาดไม่ได้ในยุคสมัยนั้น ตามมาด้วยนักวิชาการรุ่นต่อมา เช่น ฟอกต์ที่พยายามเชิดชูความเป็นหน้าที่นิยมภายใต้ระบบทาสทั้งยังอ้างถึงความสัมพันธ์ในทางบวกระหว่างพวกทาสและผู้เป็นนายถือครองภายในสังคมทาสโบราณทั้งยังมุ่งนำเสนอ “มนุษยธรรม” ว่าปรากฏในระบบทาสโบราณทำให้สังคมที่มีแรงงานบังคับเช่นนี้ มิได้โหดร้ายจนเกินไปดังที่ฝ่ายอื่นๆ กล่าวโทษ กระทั่งขึ้นชมในคณาการจากระบบสังคมทาสยุคโบราณนี้

ในขณะที่ทฤษฎีของกลุ่มนักวิชาการประวัติศาสตร์ที่มุ่งกล่าวโทษในความโหดร้ายและการคุกคามกดขี่มนุษย์ด้วยกันในระบบทาสนั้นมีพัฒนาการมายาวนานนับตั้งแต่งานของวัลลงที่เป็นนักเลืกทาสซึ่งบุกเบิกการศึกษาประวัติศาสตร์ทาสโบราณอย่างเป็นระบบ โดยมีรากฐานทางอุดมการณ์อยู่บนหลักศีลธรรมแบบคริสเตียน อย่างไรก็ตามก็ตีความเชื่อทางทฤษฎีว่าคริสต์ศาสนามีส่วนช่วยให้ระบบทาสคลี่คลายเสื่อมถอยลงในยุคจักรวรรดิโรมันตอนปลายได้ตกเป็นเป้าการโจมตีทำลาย พิสูจน์และปฏิเสธอย่าง

กว้างขวางในหมู่นักประวัติศาสตร์ยุคหลังทั้งสายโบราณนิยม-มนุษยนิยม ฝ่ายซ้ายสังคมนิยม และบรรดาสายเสรีนิยมอังกฤษ-อเมริกัน

นอกจากนี้มุมมองที่กล่าวโทษว่าระบบทาสโบราณเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายในรูปของ “การต่อสู้ทางชนชั้น” ในยุคโบราณก็ปรากฏเป็นกระแสหลักในกลุ่มนักวิชาการสังคมนิยมมาร์กซิสต์ ซึ่งในอีกแง่หนึ่งคือความพยายามในการพิสูจน์ความต่อเนื่องของความขัดแย้งทางชนชั้นโดยไม่สนใจว่าทาสนั้นมีอัตลักษณ์ทางชนชั้นภายใต้บริบทสังคมโบราณหรือไม่ อย่างไรก็ตามความคิดที่โจมตีระบบทาสว่าชั่วร้ายอย่างเป็นรูปธรรมที่สุดนั้นคือทฤษฎีของกลุ่มเสรีนิยมอังกฤษ-อเมริกัน ทั้งจากงานของฟิสิกส์และแบรดลีย์ที่ชี้ว่าระบบทาสนั้นคือการลดทอนทำลายความเป็นมนุษย์ของบุคคลจนกลายเป็นเพียงทรัพย์สินของผู้เป็นนาย เสริมด้วยทฤษฎี “ความตายทางสังคม” ของแพตเตอร์สันที่สะท้อนถึงความชั่วร้ายของระบบแรงงานอันกดขี่ ซึ่งท้ายที่สุดแบรดลีย์ก็ได้ค้นคว้าและสร้างจำลองสภาพวิถีชีวิตของบุคคลที่ตกเป็นทาสในสังคมยุคโบราณที่การกดขี่คุกคามประชากรกลุ่มอื่นมาบังคับใช้แรงงานว่าเป็นสิ่งที่ชั่วร้ายไร้มนุษยธรรมเพียงใด

จากพัฒนาการขององค์ความรู้ประวัติศาสตร์ทาสโบราณนี้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดกระบวนทัศน์บางประการในบริบทการศึกษาประวัติศาสตร์มักตกอยู่ในสภาพของสนามต่อสู้ทางอุดมการณ์และทัศนคติ กล่าวคือการโจมตีว่าระบบบังคับใช้แรงงานเช่นนี้เป็นสิ่งที่ชั่วร้าย แต่ในโลกทัศน์ของนักวิชาการที่มุ่งนำเสนอ “บริบทและลักษณะเฉพาะ” ของสังคมใดสังคมหนึ่งย่อมมองว่าการมุ่ง

กล่าวโทษระบบทาสยุคโบราณอย่างเป็นสากลเช่นนี้ อาจไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจที่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงเชิงบริบท ซึ่งในอีกแง่หนึ่งก็มีความคล้ายคลึงกับข้อถกเถียงที่ว่ามนุษยศรัทธาระหว่างหลักศีลธรรมและมนุษยธรรมที่เป็นสากล หรือเคารพในวัฒนธรรมของแต่ละสังคมว่าเป็นสิ่งสัมพัทธ์ (Cultural Relativism) แม้เช่นนั้นก็ตาม การกดขี่คุกคามมนุษย์ด้วยกันย่อมเป็นสิ่งชั่วร้ายในบรรทัดฐานสมัยใหม่ ความพยายามในการแก้ต่างด้วยข้ออ้างเชิงบริบทย่อมพบกับการหักล้างโต้แย้งอย่างมีอาจหลักเลียง

จากการศึกษาพัฒนาการองค์ความรู้ในประวัติศาสตร์ทาสโบราณนี้จะเห็นได้ว่าอุดมการณ์หรือคติคุณค่าทั้งหลายในตัวของนักประวัติศาสตร์นั้นมีอิทธิพลมากเพียงใดในการเขียนประวัติศาสตร์ ดังที่งานประวัติศาสตร์ทาสโบราณที่นักวิชาการฝ่ายซ้ายเห็นว่าการถูกฮือของพวกทาสเป็นการปฏิวัติทางชนชั้นในโลกยุคโบราณ ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงกบฏทาสเป็นเพียงกลุ่มทาสนักต่อสู้และทาสทั่วไปตามพื้นที่ชนบทที่หนีจากนายเข้ามารวมตัวกันเป็นกองกำลังขนาดใหญ่ต่อต้านการปราบปรามของกองทัพโรมันไม่ต่างอะไรจากช่องโจร ดังนั้นกรอบทัศนคติตั้งต้น (Mindset/Preconception) ทั้งจากอุดมการณ์และหลักศีลธรรม จึงเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการตีความทางประวัติศาสตร์ที่ตัวผู้ศึกษาต้องตรวจสอบกรอบทัศนคติของตนเองให้ละเอียดก่อนจะทำการตีความหรือเปรียบเทียบเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่เกิดในบริบทที่มีลักษณะเฉพาะยุคใดยุคหนึ่ง ซึ่งนอกจากจะเป็นการหลีกเลี่ยงอคติแล้ว ยังสามารถช่วยหลีกเลี่ยง

เลี่ยงการตีความหรือสอดแทรกมุมมองที่ขัดต่อความเป็นจริงในบริบทนั้นๆ ลงไปได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นจากงานศึกษาประวัติศาสตร์ทาสอันเป็นหัวข้อศึกษาที่มีอคติสูงเช่นนี้ ความจำเป็นในการทำความเข้าใจต่อบริบท หรือการให้คำอธิบายต่อพฤติกรรมที่มีความรุนแรงที่มุ่งเบียดเบียนคุกคามทำลายล้างกันของมนุษย์ในประวัติศาสตร์ จึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนยิ่ง แม้ในทางกระแสหลักที่พิจารณาว่าการมีอยู่ของระบบทาสนั้นเป็นสิ่งชั่วร้าย แต่การมองข้ามระบบทาสในแง่ของปัจจัยเหตุทางความเจริญตลอดจนการมุ่งกล่าวโทษและไม่พิจารณาความสัมพันธ์ในรูปแบบอื่นๆ ในบริบทสังคมทาส ก็ยังผลให้เกิดความลักลั่นในการสร้างคำอธิบายที่ขาดรายละเอียด ครอบคลุมในทุกแง่มุมเช่นกัน ดังนั้นผู้ศึกษาแม้จะมีความเข้าใจ ต่อสภาพการณ์ทางประวัติศาสตร์นั้นๆ ว่าเป็นสิ่งชั่วร้ายไร้ความชอบธรรม แต่ก็ยังต้อง ทำความเข้าใจต่อบริบทลักษณะเฉพาะที่ปรากฏอยู่ในสถานการณ์ของแต่ละยุคสมัยนั้นๆ

นักประวัติศาสตร์ก็ไม่อาจมองข้ามสิ่งชั่วร้ายที่เป็นภัยคุกคามและการทารุณกดขี่ หรือพยายามหาข้อแก้ต่างโดยปราศจากหลักฐานแวดล้อมที่เพียงพอมาสนับสนุนกระบวนการตัดสินใจให้เป็นที่ยอมรับ ทั้งนี้เพราะแม้แต่คุณค่าตลอดจนอุดมการณ์ความคิดของมนุษย์จะเป็นสิ่งสัมพัทธ์ภายใต้บริบทที่มีความหลากหลาย แต่ในทางกลับการเป็นภัยคุกคามจากมนุษย์ที่กระทำต่อกันเองนั้น ก็เป็นสิ่งที่ “สากล” ในทุกๆ บริบทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ดังนั้นย่อมเป็นการดีที่นักประวัติศาสตร์จะนำเสนอข้อเท็จจริงของการกดขี่คุกคามและความโหดร้ายของมนุษยชาติอย่างเถรตรง ประกอบกับการให้

คำอธิบายเชิงบริบทอันเป็นการผ่อนในการนำเสนอเนื้อหาที่มีอคติ รุนแรงที่เกิดจากบริบทของความขัดแย้ง บนพื้นฐานของความเข้าใจในปัจจัยแวดล้อม และลักษณะเฉพาะของบริบท ปรัชญาการณื นั้นๆ เพื่อให้บังเกิดความเข้าใจสูงสุดแก่ผู้ศึกษา โดยไม่มองข้าม ความชั่วร้ายจากภัยคุกคามและการกดขี่ไป

บรรณานุกรม

- Bradley, Keith. *Slavery and Society at Rome*. Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Burrow, John. *A History of Histories*. New York: Alfred A. Knopf, 2008.
- Ciccotti, Ettore. *Il tramonto della schiavitù nel mondo antico*. Torino: F. Bocca, 1899.
- Engels, Frederick. *The Origin of the Family, Private Property and the State*, 1884. Retrieved December 24, 2011, from <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1884/origin-family/>
- Finley, M.I. *Ancient Slavery and Modern Ideology*. New York: Penguin Books, 1983.
- Heeren, Arnold H.L. *Reflections on the politics of Ancient Greece*. Translated by Bancroft, George. Boston: Cummings, Hilliard, 1824.
- Marx, Karl. *The German Ideology including Theses on Feuerbach and Introduction to the Critique of Political Economy*. New York: Prometheus Books, 1998.
- Meyer, E. 'Die Sklaverei im Altertum', *Kleine Schriften*. Halle (Saale): M. Niemeyer, 1910.

- McKeown., Niall. *The Invention of Ancient Slavery?*. London: Duckworth, 2007.
- Patterson, Orlando. Slavery. *The Annual Review of Sociology* 3 (1977): 407-449.
- . *Slavery and Social Death: A Comparative Study*. Massachusetts: Harvard University Press, 1982.
- Vogt, Joseph. *Sklaverei und Humanitat*. Translated by Wiedemann, Thomas. *Ancient Slavery and the Ideal of Man*. (1974) Oxford: Basil Blackwell, 1965.
- Wallon, Henri. *Histoire de l'esclavage dans l'antiquité*; 1st edn. 1847, 2nd edn 1879. Paris, 1988.
- Westermann, William. L. *The Slave Systems of Greek and Roman Antiquity*. Philadelphia: The American Philosophical Society, 1955.